

Зміст

<i>Передмова</i>	7
<i>Примітка упорядника</i>	9

АВТОБІОГРАФІЯ ЕНДРЮ КАРНЕГІ

<i>Розділ I</i> Батьки і дитинство	13
<i>Розділ II</i> Данфермлін і Америка	29
<i>Розділ III</i> Піттсбург і робота	40
<i>Розділ IV</i> Полковник Андерсон і книжки	51
<i>Розділ V</i> Телеграфна контора	58
<i>Розділ VI</i> Служба на залізниці	67
<i>Розділ VII</i> Суперінтендант Пенсильванської залізниці	83
<i>Розділ VIII</i> Період Громадянської війни	95
<i>Розділ IX</i> Мостобудування	109
<i>Розділ X</i> Металургійний комбінат	121
<i>Розділ XI</i> Штаб-квартира в Нью-Йорку	138
<i>Розділ XII</i> Ділові переговори	152
<i>Розділ XIII</i> Доба сталі	163
<i>Розділ XIV</i> Партнери, книжки і подорожі	176
<i>Розділ XV</i> Мандрівка екіпажем і одруження	186
<i>Розділ XVI</i> Заводи і люди	196
<i>Розділ XVII</i> Гоумстедський страйк	204
<i>Розділ XVIII</i> Проблеми з робочою силою	214
<i>Розділ XIX</i> «Євангеліє багатства»	227

<i>Розділ XX</i>	Освітні та пенсійні фонди	240
<i>Розділ XXI</i>	Палац миру та Піттенкріфф	252
<i>Розділ XXII</i>	Метью Арнольд та інші	266
<i>Розділ XXIII</i>	Британські політичні лідери	276
<i>Розділ XXIV</i>	Гладстон і Морлі	284
<i>Розділ XXV</i>	Герберт Спенсер та його послідовник	298
<i>Розділ XXVI</i>	Блейн і Гаррісон	305
<i>Розділ XXVII</i>	Вашингтонська дипломатія	313
<i>Розділ XXVIII</i>	Гей і Маккінлі	321
<i>Розділ XXIX</i>	Зустріч з німецьким імператором	329

ЄВАНГЕЛІЄ БАГАТСТВА

<i>I</i>	Багатство	337
<i>II</i>	Найкращі сфери для філантропії	350
	<i>Про Ендрю Карнегі</i>	369
	<i>Бібліографія</i>	371
	<i>Примітки</i>	373

Передмова

Після відходу від активної діяльності чоловік мій прислухався до наполегливих прохань друзів — як тут, так і у Великій Британії — і почав час від часу занотовувати спогади про роки своєї молодості. Однак незабаром він зрозумів, що очікуваного дозвілля в нього не буде, а справ у його житті стало більше, ніж будь-коли раніше, тому написання цих мемуарів він відклав на період відпочинку в Шотландії. Щоліта ми на кілька тижнів усамітнювались у нашому невеличкому бунгало серед вересових полів біля Олтнаґару, щоб насолодитися простим життям, і саме там містер Карнеґі написав більшість своїх творів. Він із задоволенням повертався до тих давніх часів і, пишучи, переживав їх знову і знову. Цим він був зайнятий і в липні 1914 року, коли почали згущуватися хмари війни і до нас дійшла звістка про фатальні події 4 серпня*. Тоді ми негайно покинули наш прихисток у горах і повернулись у замок Скібо, щоб бути в курсі ситуації.

На тому ці мемуари й скінчилися. Відтоді він так і не отримав змоги зайнятися своїми приватними справами. Не раз він пробував писати далі, але тепер це здавалось йому марним. Досі він жив життям людини середнього віку — і до того ж молодцюватой: щоденно грав у гольф, рибалив, плавав, а іноді робив усе це впродовж одного дня. Він завжди був і намагався залишатись оптимістом, навіть супроти краху своїх надій, проте світової катастрофи він так і не витримав. Серце його було розбите. Важкий напад

* 4 серпня 1914 року Велика Британія оголосила війну Німеччині, що стало останнім елементом у вибуху Першої світової війни. — Тут і далі прим. наук. ред., якщо не вказано інакше.

грипу, а відтак два серйозні напади запалення легень зістарили його.

Про одного його ровесника, який переставився за кілька місяців до містера Карнегі, говорили, що «він так і не зміг витримати тягара старості». Утім тих, хто мав привілей знати містера Карнегі близько, найбільше надихав саме спосіб, у який він витримував свій «тягар старості». Завжди терплячий, тактовний, веселий, вдячний за будь-яку невеличку приємність чи послугу, він ніколи не думав про себе, а завжди дивився назустріч світанкові кращого дня, і дух його сявав дедалі яскравіше, аж поки «не стало його, бо Бог узяв його»^{*}.

На форзаці свого рукопису він власноручно написав такі слова: «Цілком можливо, що із цих спогадів можна було б вибрати матеріал для невеликого тому, який би зацікавив громадськість, а більший том, для приватних потреб, міг би потішити моїх рідних і близьких. Багато чого з того, що я іноді записував, гадаю, можна було б і не писати. Той, хто впорядковуватиме ці нотатки, повинен уважати на те, щоб зайве не обтяжувати читачів. Це повинна бути людина, яка має не тільки голову, а й серце».

Хто ж так добре відповідає цьому опису, як не наш друг професор Джон Ч. Ван Дайк? Коли йому показали рукопис, він, не читаючи цієї зауваги містера Карнегі, відзначив: «Підготувати це до публікації буде працею любові». Отже, вибір цей був обопільний, і те, як він виконав цю «працю», доводить мудрість цього вибору — вибору, зробленого і втіленого в ім'я рідкісної, чудової дружби.

Луїза Вітфілд Карнегі
Нью-Йорк,
16 квітня 1920 року

* Буття 5:24. — Прим. пер.

Примітка упорядника

Історію життя людини, особливо коли вона сама її розповідає, перебивати репліками упорядника не варто. Вона повинна мати змогу викласти оповідь по-своєму, а ентузіазм і навіть екстравагантність у викладі слід сприймати як частину оповіді. Під надмірностями може критися велич людини, так само як під позірним перебільшенням може ховатися істина. Тому, готуючи ці розділи до друку, упорядник обмежився лише розташуванням матеріалу в хронологічній послідовності, щоб розповідь була викладена безперервно від початку до кінця. Додано деякі примітки з поясненнями, кілька ілюстрацій, які допомагають сприймати текст, але головне тут — це сама розповідь.

Тут не час і не місце характеризувати чи прославляти творця «цієї дивовижної, насиченої подіями історії», але, мабуть, варто визнати, що історія ця справді була насичена подіями. І дивовижна. Навіть у «Тисячі й одній ночі» не знайдеться нічого дивовижнішого, ніж ця історія про бідного шотландського хлопчика, який приїхав до Америки і крок за кроком, через безліч випробувань і перемог, став великим сталеливарним підприємцем, створив колюсальну промисловість, накопичив величезні статки, а потім свідомо й планомірно віддав усе це на просвітництво і покращення людства. Ба більше. Він створив євангеліє багатства, яке не можна ні нехтувати, ні забувати, і дав приклад порядкування майном, який інші мільйонери надалі наслідували як прецедент. За свій життєвий шлях він був державотворцем, лідером думки, письменником, промовцем, другом робітників, учителів і державних діячів, соратником різних людей — і високопоставлених, і простих. Але то були всього лиш цікаві події його життя, якщо порівняти це з його

великими ідеями — ідеями про розподіл багатства, пристрасстю до миру в усьому світі і любов'ю до людства.

Можливо, ми надто близько до цієї історії, щоб побачити її в належних пропорціях, але з часом вона ставатиме дедалі багатограннішою і цікавішою. Прийдешні покоління, можливо, усвідомлять це диво повніше, ніж ми сьогоднішні. На щастя, історія ця збереглася для нас, до того ж словами самого містера Карнегі, у його власному енергійному стилі. Це дуже пам'ятні нотатки — і, можливо, подібних нотаток ми більше не побачимо.

Джон Ван Дайк
Нью-Йорк,
серпень 1920 року

АВТОБІОГРАФІЯ ЕНДРЮ КАРНЕГІ

Батьки і дитинство

Якщо історія життя будь-якої людини, правдиво розказана, повинна бути цікавою, як твердять деякі мудрі люди, ті з моїх родичів та близьких друзів, які наполягали на написанні цих моїх спогадів, можуть небезпідставно розчаруватися результатом. Мене може втішити хіба що запевнення в тому, що історія ця здатна зацікавити принаймні деяких людей, які знали мене, і це усвідомлення заохочуватиме мене писати далі.

Подібна книжка, яку багато років тому написав мій друг, суддя Меллон із Піттсбурга, принесла мені стільки втіхи, що я схильний погодитися з тим мудрецем, якого згадав був вище. Безперечно, історія, яку розповів суддя, виявилась джерелом безконечної сатисфакції для його друзів і не перестане впливати на наступні покоління його родини, спонукаючи їх проживати свої життя достойно. Ба більше — для деяких людей з-поза його безпосереднього оточення вона посіла місце поруч із їхніми улюбленими авторами. Така книжка має одну дуже суттєву і цінну особливість — вона показує автора як людину. Її було написано без жодного наміру привернути увагу загалу, а лише для його родини. Так само і я маю намір розповісти свою історію, але не стаючи в позу перед публікою, а в колі своєї сім'ї та друзів, випробуваних і вірних, з якими я можу говорити з повною свободою, відчуваючи, що навіть дріб'язкові події можуть бути для них не зовсім позбавлені інтересу.

Тож почну з того, що народився я 25 листопада 1835 року в Данфермліні, на горищі невеликого одноповерхового будиночка на розі Муді-стріт та Прайорі-лейн, і, як то кажуть, «батьки мої були бідні, але порядні люди з доброї родини». Данфермлін був давно

відомий як центр торгівлі дамаськими тканинами в Шотландії¹. Батько мій, Вільям Карнегі, син Ендрю Карнегі, на честь якого мене назвали, був ткачем, що виготовляв дамаські тканини.

Мій дідусь Карнегі був добре відомий у цілій околиці своїм почуттям гумору й дотепністю, веселою вдачею та невгамовним духом. Він верховодив серед найактивніших людей свого часу і був повсюдно знаний як очільник їхнього веселого клубу «Пейтімурська Колегія». Коли я повернувся до Данфермліна після чотирнадцятирічної відсутності, пам'ятаю, як до мене підійшов якийсь старий чоловік і назвав мене онуком «професора» — так звали мого дідуся його друзі. Він був самим утіленням образу безпомічного старця: «На підборіддя ніс напав»².

Хитаючись, він перетнув кімнату, підійшов до мене, поклав тремтячу руку на мою голову і мовив: «А ти — онук Ендрю Карнегі! Ех, друже, були дні, коли ми з твоїм дідусем могли звести з глузду будь-яку розумну людину».

Кілька інших старих людей із Данфермліна розповідали мені різні історії про мого дідуся. Ось одна з них.

Якось у ніч свята Гогманай³ одна літня жіночка, досить відома в селі особа, побачивши обличчя в масці, що раптово просунулось у її вікно, здивувалася, підняла голову і після хвилинної паузи вигукнула: «О, це ж той недоумкуватий Ендрю Карнегі». Вона мала рацію; дідусь мій у сімдесят п'ять років полюбляв переодягатися й пустувати, наче парубки на вулиці, лякаючи своїх підстаркуватих подруг.

Гадаю, що моя оптимістична вдача, вміння переживати негаразди й зі сміхом іти крізь життя, перетворюючи, за словами моїх друзів, «усіх качок на лебедів», успадковані, мабуть, від цього мого чудового дідуся, любителя маскарадів, ім'я якого я ношу з гордістю⁴. Погідна вдача коштує більше, ніж статки. Молодь повинна знати, що таку вдачу можна в собі розвинути, адже розум, як і тіло, можна вивести з тіні на сонце. Тож виводьмо її звідти. Проганяймо, за змогою, прикроці сміхом. І людина зазвичай на це здатна, якщо вона хоч трохи є філософом, за умови, що докори самому собі породжені не власними провинами. Ці провини нікуди не діваються. Ці «кляті плями» нічим не змиєш. Суддя всередині людини — це